

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Факультет міжнародних відносин, політології і соціології
Кафедра міжнародних відносин

Силабус курсу
«Політичні процеси та конфлікти в країнах Близького Сходу та Тропічної Африки»

Обсяг	кредитів – 4, годин – 120
Семестр, навчання	рік 2-й рік, 1-й семестр
Дні, час, місце	Французький б-р, 24/26, за розкладом
Викладач (-і)	Захарченко Алла Миколаївна, к. політ. н., доцент
Контактний телефон	-
Е-mail	allazakharchenko@onu.edu.ua ; allazakharchenko@gmail.com
Робоче місце	Кафедра міжнародних відносин, к. 32, Французький б-р, 24/26
Консультації	<i>Очні консультації:</i> Французький б-р, 24/26, к. 32, щотижнево за розкладом.

КОМУНІКАЦІЯ

Комунікація зі здобувачами буде здійснюватися через вказаний е-mail та очні зустрічі на консультаціях.

АНОТАЦІЯ КУРСУ

Предмет вивчення дисципліни

Політичні процеси та конфлікти в країнах Близького Сходу та Тропічної Африки.

Пререквізити і постреквізити курсу (Місце дисципліни в освітній програмі):

Пререквізити – Вступ до фаху, Політична географія, Актуальні проблеми світової політики.

Постреквізити – Історія міжнародних відносин, Зовнішня політика України, Зовнішня політика і дипломатія країн Азії та Африки, Міжнародні організації, Зовнішня політика США.

Мета курсу - сформувати у здобувачів цілісне та систематизоване знання про політичний розвиток зазначених країн у ХХ – на початку ХХІ століть та їхню роль у регіональному та глобальному вимірі.

Завдання дисципліни: розглянути процес формування політичних систем та політичної культури країн Близького Сходу та Тропічної Африки; виявити історичні та релігійно-цивілізаційні чинники їхнього розвитку; визначити місце і роль цих країн в сучасній системі міжнародних відносин та світового господарства; дослідити особливості зовнішньої політики країн Близького Сходу та Тропічної Африки в умовах «холодної війни» та у постбіполярний період; проаналізувати витoki, перебіг та наслідки регіональних війн та конфліктів.

Очікувані результати. У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач повинен знати та розуміти природу та динаміку міжнародної безпеки, розуміти особливості її забезпечення на глобальному, регіональному та національному рівні, знати природу та підходи до вирішення міжнародних та інтернаціоналізованих конфліктів (РН 02); знати принципи, механізми та процеси забезпечення зовнішньої політики держав, взаємодії між зовнішньою та внутрішньою політикою, визначення та реалізації на міжнародній арені національних інтересів держав, процесу формування та реалізації зовнішньополітичних

рішень (РН 04); знати природу та характер взаємодій окремих країн та регіонів на глобальному, регіональному та локальному рівнях (РН 06).

ОПИС КУРСУ

Форми і методи навчання

Курс буде викладений у формі лекцій (28 год.) та практичних (20 год.), організації самостійної роботи здобувачів (72 год.).

Методи навчання під час викладання дисципліни:

Словесні: лекції (проблемні, лекції-візуалізації, лекції з аналізом конкретних ситуацій та ін.), розповідь, пояснення, бесіда, дискусія, диспут, обговорення проблемних ситуацій.

Наочні: у тому числі мультимедійні презентації, демонстрація, метод безпосереднього спостереження, презентація результатів власних досліджень.

Практичні: рольові ігри; виконання індивідуальних завдань (підготовка та публічний захист рефератів).

Зміст навчальної дисципліни

Тема 1. Загальні тенденції розвитку країн Сходу.

Схід як географічне, історико-культурне, соціополітичне і цивілізаційне поняття. Особливості динаміки історичного і політичного процесів на Сході. Поєднання традиційних і сучасних елементів політичного процесу. Проблема вибору шляхів розвитку в умовах «холодної війни». Рух неприєднання. Проблеми розвитку країн Сходу у постбіполярний період.

Тема 2. Релігійно-цивілізаційний фундамент країн Близького та Середнього Сходу.

Вплив традиційного релігійного фундаменту на організацію політичного, економічного та соціального життя східних суспільств. Основні етапи розвитку мусульманської цивілізації. Сучасний ісламський світ: географія та демографічні показники. релігії на зовнішню політику країн мусульманської цивілізації.

Тема 3. Туреччина. Історичний фон та особливості формування сучасної політичної системи Туреччини. Мустафа Кемаль Ататюрк і визвольна боротьба в 1919–1923 рр. Проведення радикальних політичних, економічних і культурних реформ. Проблеми розвитку країни після Другої світової війни. Військові перевороти 1960-80-х рр. Курдська проблема. Кіпрський конфлікт. Прихід до влади Партії справедливості та розвитку (2002 р.) Внутрішня на зовнішня політика Р.Т. Ердогана.

Тема 4. Іран. Передумови виникнення унікального політичного режиму в Ірані. Шиїзм та його фундаментальний вплив на іранське суспільство. Мухаммед Реза Пехлеві і «біла революція». Антишахська ісламська революція 1978-1979 рр. Роль аятоли Хомейні. Проголошення Ісламської Республіки Іран (ІРІ). Особливості її політичної системи. Ірансько-іракська війна 1980-1988 рр. Еволюція політичного режиму після смерті Хомейні.

Тема 5. Афганістан. Релігійний та географічний фактори у формуванні політичної культури Афганістану. Введення в Афганістан радянських військ 27 грудня 1979 р. Перебіг афганської війни. Виведення радянських військ у 1989 р. Посилення афганської ісламської опозиції. «Талібан». Режим талібів (1996-2021 рр.) та його особливості. Антитерористична операція США проти талібів та їхніх союзників (2001-2014 рр.).

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. **Арабські країни та Ізраїль.**

Тема 6. Країни Аравійського півострову.

Саудівська Аравія. Політика Абд аль-Азіза ібн Сауда щодо відродження саудівської держави на початку ХХ століття. Утворення Королівства Саудівська Аравія (КСА) в 1932 р. Особливості політичної системи Саудівської Аравії. Абсолютна монархія. Шаріат як нормативна система, його місце у політичній культурі країни. Внутрішня і зовнішня політика Саудитів в 1980-90-ті рр. Проблема престолонаслідування. Місце Саудівської Аравії в регіональних та міжнародних відносинах на сучасному етапі.

Малі аравійські монархії: ОАЕ, Кувейт, Катар, Бахрейн, Оман. Здобуття незалежності малими аравійськими монархіями у 1960-70-х рр. Роль ісламу в суспільному житті. Місце країн-нафтоекспортерів в системі міжнародних зв'язків. Створення Ради Співробітництва Держав Перської затоки (РСАДПЗ) у 1981 р. Особливості соціально-економічного розвитку аравійських монархій на початку ХХІ століття.

Тема 7. Арабські країни Північної Африки.

Єгипет. Проголошення Великобританією незалежності Єгипту в 1922 р. Політичний процес в Єгипті в 1923–1936 рр. Створення Ліги Арабських Держав у 1945 р. та провідна роль у ній Єгипту. Революція 1952 р. і проголошення республіки. Г.А. Насер та націоналізація Суецького каналу. «Новий курс» А. Садата. «Брати-мусульмани». Внутрішньополітичний курс Мубарака. Революція 2011 р. та її наслідки.

Алжир. Війна за незалежність 1954–1962 рр. Проголошення Алжирської Народної Демократичної Республіки (АНДР). Політика А. Бен Бели та Х. Бумедьєна. Боротьба за владу після смерті Х. Бумедьєна; вирішальна роль армії. Обрання президентом Ш. Бенджедіда у 1979 р. Громадянська війна 1991–2002 рр. Пошук шляхів нормалізації політичного життя. Політична ситуація в Алжирі на початку ХХ ст.

Туніс. Перебіг національно-визвольної боротьби в 1945–1956 рр. Партія «Новий Дустур» та Х. Бургіба. Визнання незалежності Тунісу (1956 р.). «Дустурівський соціалізм». Режим «керованої демократії». Усунення Х. Бургіби у 1987 р., прихід до влади З.А. Бен Алі. Соціально-економічні проблеми. Революція в Тунісі 2011 р. та її наслідки.

Лівія. Режим короля Ідріса І. Нафтовий бум 1950-х – початку 1960-х рр., його соціально-політичні наслідки. Організація «Вільні офіцери» та державний переворот 1969 р. «Третя світова теорія» М. Каддафі. Проголошення Джамахірії («держави мас») в 1977 р. Зовнішня політика М. Каддафі. Міжнародні санкції ООН проти Лівії 1992–1999 рр. Революція 2011 р. та її наслідки.

Тема 8. Арабські країни Східного Середземномор'я.

Сирія. Прихід до влади в Сирії ПАСВ у 1963 р. Поразка Сирії у Шестиденній війні з Ізраїлем 1967 р. і втрата Голанських висот. Сирія за часів правління Хафеза Асада. Сирія в системі міжарабських зв'язків. Участь у громадянській війні в Лівані 1975–1989 рр. Перехід влади до Башара Асада у 2000 р. Революція 2011 р. та громадянська війна.

Ліван. Особливості конфесійної системи Лівану. Причини та перебіг громадянської війни 1975–1989 рр. Рух «Хизбалла» та його роль у політичному житті Лівана. Таїфські угоди 1989 р. Повільний процес виходу з кризи. Політичний конфесіоналізм в Лівані. Проблеми економічного розвитку та політична нестабільність на сучасному етапі.

Ірак. Монархічний режим у 1945-1958 рр. Революція 1958 р. та проголошення республіки. Політична нестабільність 1960-70-х років; військові перевороти. Курдське питання. Прихід до влади С. Хусейна у 1979 р. Ірансько-іракська війна 1980–1988 рр. Агресія Іраку проти Кувейту (1990 р.) та операція «Буря в пустелі» (1991 р.). Санкції ООН та їхній вплив на внутрішнє життя країни у 1990-і рр. Військова операція США та Великобританії в Іраку у 2003 р. Конституція 2005 р.

Тема 9. Ізраїль та палестинська проблема.

Зародження палестинської проблеми. Палестина у складі Османської імперії: економічна та етноконфесійна ситуація. Т. Герцль та сіоністський рух в Європі. «Декларація

Бальфура» 1917 р. Палестина під мандатом Англії. Резолюція № 181 (II) ГА ООН 1947 р. про розділ Палестини. Утворення Держави Ізраїль (1948 р.) і перша арабсько-ізраїльська війна. «Шестиденна війна» 1967 р. Війна «Судного дня» 1973 р. Кемп-Девідські угоди 1979 р. Палестинська інтифада 1987 р.. Близькосхідний мирний процес 1990-х років та його наслідки. ХАМАС.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III. **Країни Тропічної Африки**

Тема 10. Політичні процеси в країнах Тропічної Африки. Організація Африканської Єдності та її роль в регіональних процесах. Нестабільність політичних режимів в африканських країнах. Протиріччя етнічного, релігійного, регіонального та соціально-економічного характеру. Трайбалізм. Міждержавні та внутрішні конфлікти, громадянські війни, партизанські війни, геноциди. Державні перевороти і роль армії в них. Проблема слаборозвиненості африканських країн. Програми ООН та МВФ/МБРР щодо її подолання.

Тема 11. Конфлікти у Тропічній Африці.

Типологізація конфліктів в африканських країнах. Конфлікти, пов'язані з боротьбою етнополітичних еліт за домінування у владі та доступ до матеріальних ресурсів в умовах катастрофічної бідності та економічної деградації (Руанда і Бурунді). Конфлікти, викликані політизацією релігійного фактора (Судан, Нігерія). Конфлікти, викликані розпадом центральних державних структур, в результаті яких відбувається збройна боротьба між етнічними кланами (Сомалі, Сьєрра-Леоне, Ліберія, Демократичній Республіці Конго та ін.). Міждержавні конфлікту (Ефіопія та Еритрея).

Тема 12. Південно-Африканська Республіка.

Утворення Південно-Африканського Союзу (ПАС) у 1910 р. Ухвалення расистських законів. Прихід до влади Національної партії і проголошення доктрини апартеїду. Створення Південно-Африканської Республіки (ПАР) у 1961 р. Міжнародні санкції. Боротьба Африканського Національного Конгресу (АНК) проти апартеїду. Політика «повільних реформ» П. Боти. Політика уряду Н. Мандела в 1994-1998 рр. Проблеми розвитку ПАР після апартеїду.

Перелік рекомендованої літератури

1. Захарченко А.М. Реконфігурація регіональних альянсів на Близькому та Середньому Сході після «Арабської весни». *Політикус*. 2022. № 1. С. 140-147.
2. Захарченко А.М., Мельниченко А.В. Проблема ісламістського екстремізму в Тропічній Африці. Кейс угруповання «Боко Харам». *Регіональні студії*. 2023. № 33. С. 126-131.
3. Зелінський А.Л. Ліванська республіка: між політичним конфесіоналізмом і політичним прагматизмом. *Проблеми всесвітньої історії*. 2021. № 3(15). С. 151-172.
4. Ігнат'єв П. Об'єднані Арабські Емірати: що спричинило економічне диво? *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2020. № 145. С. 4-16.
5. Ільницька Д. Особливості функціонування політичного режиму Туреччини. *Вісник Львівського університету: Серія філос.-політолог. студії*. 2020. № 28. С. 147-152.
6. Магеррамова Ю.А. Концептуальні засади зовнішньої політики Королівства Саудівської Аравії. *Міжнародні відносини. Серія: Політичні науки*. 2017. № 16. С. 21-33.
7. Швед В. Арабські країни Перської затоки у системі геополітичних змін початку ХХІ ст. *Проблеми всесвітньої історії*. 2019. № 1(7). С. 73-87.

8. Класрум навчальної дисципліни «Політичні процеси та конфлікти в країнах Близького Сходу та Тропічної Африки»
<https://classroom.google.com/c/NzAyNDA4OTQ3MTgz?cjc=sbyf4vr>

ОЦІНЮВАННЯ

Методи поточного контролю: усне опитування, оцінювання виконання індивідуальних завдань (рефератів), захист результатів індивідуальних завдань (рефератів).

Форми і методи підсумкового контролю: залік.

Розподіл балів здобувачів вищої освіти.

Поточний/періодичний контроль												Сума балів	
Змістовий модуль 1 (поточний контроль на лекціях та семінари)				Змістовий модуль 2 (поточний контроль на лекціях та семінари)				Змістовий модуль 3 (поточний контроль на лекціях та семінарах)				Індивідуальне самостійне завдання	
T 1	T 2	T 3	T 4	T 5	T 6	T 7	T 8	T 9	T 10	T 11	T 12	40	100
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5		

Самостійна робота здобувачів.

№ з/п	Назва теми/індивідуальних завдань (рефератів)	Кількість годин
1	Тема 1. Загальні тенденції розвитку країн Сходу.	6
2	Тема 2. Релігійно-цивілізаційний фундамент країн Близького та Середнього Сходу.	6
3	Тема 3. Туреччина.	2
4	Тема 4. Іран.	4
5	Тема 5. Афганістан.	6
6	Тема 6. Країни Аравійського півострову.	6
7	Тема 7. Арабські країни Північної Африки.	6
8	Тема 8. Арабські країни Східного Середземномор'я.	4
9	Тема 9. Ізраїль та палестинська проблема.	6
10	Тема 10. Політичні процеси в країнах Тропічної Африки.	10
11	Тема 11. Конфлікти у Тропічній Африці.	8
12	Тема 12. Південно-Африканська Республіка.	8
	Один реферат із вищевказаного переліку обирається здобувачем на початку семестру та надсилається викладачу за місяць до закінчення курсу. Обсяг реферату: 15 сторінок. <i>Характеристика змісту:</i> за змістом навчальної дисципліни. Вимоги до виконання та оцінювання: основна мета роботи –	

	<p>глибоке вивчення важливих теоретичних або прикладних питань дисципліни за допомогою підготовки реферату (дослідження). Вельми важливим є формування таких умінь і навичок здобувача: самостійно формулювати проблему, визначати мету, основні завдання, об'єкт і предмет дослідження; здійснювати пошук і відбір різноманітної інформації; обробляти та аналізувати інформацію; логічно і послідовно викладати результати аналізу, робити аргументовані висновки; правильно оформлювати науково-довідковий матеріал; публічно захищати виконану роботу. Робота має бути написана здобувачем на рівні, відповідному сучасному стану розвитку комплексу наук, які вивчають міжнародні відносини. Тему роботи треба розкрити в контексті сучасних наукових концепцій, обґрунтовано і доречно використовувати основні наукові терміни. Вельми важливо висвітлювати об'єктивні з наукового погляду положення, застосовувати для унаочнення і підтвердження теоретичних положень реальні приклади, достовірну статистичну інформацію. Думки вітчизняних і зарубіжних авторів, їхні загальнотеоретичні і методологічні підходи необхідно проаналізувати та систематизувати. Мінімальний обсяг використаних джерел – 15, при цьому матеріали, вилучені з Інтернету, можуть складати не більше третини номерів у списку джерел; більшість джерел повинні складати оприлюднені документи, статті та монографії.</p>	
Разом		72

ПОЛІТИКА КУРСУ («правила гри»)

Політика щодо дедлайнів та перекладання: визначена розкладом занять та сесії.

Політика щодо академічної доброчесності: можуть відніматися бали за прояви академічної недоброчесності, аж до незадовільної оцінки та повторного вивчення дисципліни.

Політика щодо відвідування та запізень: відвідування лекцій є добровільним, але неприпустимі пропуски семінарів без поважної причини, запізнення на заняття.

Мобільні пристрої: мають бути вимкнені в аудиторії.

Поведінка в аудиторії: активна участь у лекціях заохочується додатковими балами.